

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Aleksander Stępkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Pastuszko

Arkadiusz Janusz Sopata (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa M.Ś.

przeciwko D.S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu 29 stycznia 2025 r. na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 27 lipca 2012 r., sygn. I 2 Nc 3474/12:

- 1. stwierdza, że zaskarżony nakaz zapłaty został wydany z naruszeniem prawa;**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania przed Sądem Najwyższym wywołane wniesioną skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

Prokurator Generalny wniósł skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym wydanego przez Sąd Rejonowy w Bytomiu 27 lipca 2012 r., I 2 Nc 3474/12, w sprawie z powództwa P. M.Ś. (dalej: „powód”) przeciwko D.S. (dalej: „pozwany”) – o zapłatę, zaskarżając go w całości.

Kontrolę wyroku Sądu Rejonowego skarżący zainicjował z uwagi na naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej tj. zasady zaufania obywatela do państwa, a w konsekwencji pewności co do prawa, z którą wiąże się bezpośrednio zasada bezpieczeństwa prawnego, które winno być rozumiane nie tylko formalnie, jako przewidywalność działań władzy publicznej, ale także jako skuteczne zabezpieczanie dóbr życiowych człowieka i jego interesów i realizację prawa do sądu, w tym szczególnie ochrony konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą, przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN Prokurator Generalny zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił:

I. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 2 i 20 oraz w art. 45 ust. 1 oraz art. 76 Konstytucji RP takich jak zasada zaufania do państwa oraz zasady bezpieczeństwa prawnego, społecznej gospodarki rynkowej oraz prawa obywatela do sądu, wyrażającego się w prawie do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i rzetelności procesu oraz ochrony konsumenta jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, co nastąpiło w wyniku braku zbadania przez sąd – przy wydawaniu nakazu zapłaty przeciwko zobowiązanemu, potencjalnie nieuczciwego charakteru postanowień umowy z 28 grudnia 2010 r., z której wynikało zobowiązanie pożyczkobiorcy do zwrotu kwoty pożyczki 500,00 zł wraz z odsetkami umownymi w wysokości 150,00 zł, a w konsekwencji przez wydanie nakazu zapłaty, podczas gdy postanowienia w zakresie „odszkodowania”, naruszały zasadę swobody umów z art. 353¹ k.c., były sprzeczne z przepisami prawa materialnego i zasadami współżycia

społecznego, a przez to nieważne na zasadzie art. 58 § 2 k.c. i wskazywały na bezzasadność powództwa w tej części, uniemożliwiając tym samym wydanie nakazu zapłaty; nieuwzględnienie konsumenckiego charakteru rozpoznawanej sprawy, niezbadanie przez sąd z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru postanowień umowy, z której wynikało zobowiązanie, w sytuacji gdy w sposób istotny naruszały równowagę kontraktową na niekorzyść pozwanego i implikowały obowiązek zbadania przez sąd jej postanowień, nieskierowanie sprawy do rozpoznania w postępowaniu zwyczajnym, zaś zaniechanie powyższego skutkowało bezpodstawnym wzbogaceniem się strony powodowej, a także godziło w prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami określonymi przez art. 45 ust. 1 Konstytucji RP jako sprawiedliwości proceduralnej mającej zapewnić pozwanemu rzetelność prawa do sądu i pozbawiło pozwanego skutecznej ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi wynikającymi z art. 7 ust. 1 Dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich;

II. naruszenie w sposób rażący:

- przepisów prawa materialnego, tj. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i § 3 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że umowa pożyczki z 28 grudnia 2010 r., zawarta pomiędzy powodem a pozwanym, na podstawie której pożyczkobiorca zobowiązał się do zwrotu kwoty pożyczki 500,00 zł wraz z odsetkami umownymi w wysokości 150,00 zł, jest w całości ważna, zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej postanowienia są sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także z zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie umowa jest nieważna na zasadzie art. 58 § 1 k.c. w zw. z § 3 k.c., jako sprzeczna z ustawą,

- przepisów prawa materialnego art. 385¹ § 1 k.c. poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na zaniechaniu przez sąd obowiązku kontroli postanowień umowy pożyczki z 28 grudnia 2010 r. pod kątem ich abuzywności, podczas gdy w jej postanowieniach stosunek kosztów pozaodsetkowych w postaci opłaty odszkodowawczej w wysokości 150,00 zł miesięcznie do wysokości rzeczywiście udzielonej pożyczki pozwanemu w kwocie 500,00 zł, stanowił niedozwolone zastrzeżenie umowne prowadzące do rażącej i niczym

nieuzasadnionej nierównowagi obowiązków stron na niekorzyść pozwanego jako konsumenta,

- przepisów prawa materialnego, tj. art. 471 k.c. i art. 473 § 1 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i zasądzenie na rzecz powoda dochodzonej należności w postaci „odszkodowania”, a w istocie kary umownej w wysokości 2400,00 zł za niewykonanie zobowiązania, w sytuacji gdy kara umowna może być zastrzeżona jedynie na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania świadczenia niepieniężnego, a zawarta w § 15 umowy pożyczki z 28 grudnia 2010 r. łączącej powoda i pozwanego klauzula przewidująca „odszkodowanie” w wysokości 150,00 zł miesięcznie, czyli 360% w skali roku była niedopuszczalna jako sprzeczna z normą bezwzględnie obowiązującą i nieważna w świetle art. 58 § 1 k.c.,

- przepisów prawa procesowego, tj. art. 499 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 498 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania, przez ich niewłaściwe zastosowanie i orzeczenie w postępowaniu upominawczym zgodnie z żądaniem pozwu o obowiązku zapłaty przez pozwanego kwoty „odszkodowania” w wysokości 2400,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 9 lipca 2012 r., podczas gdy z treści pozwu, a nadto dołączonej do niego umowy pożyczki w sposób oczywisty wynika, że roszczenie skierowane wobec pozwanego w zakresie żądania we wskazanej wysokości „odszkodowania” było oczywiście bezzasadne, albowiem było nieważne na zasadzie art. 58 § 1 i § 3 k.c., jako sprzeczne z przepisem art. 353¹ k.c., nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł więc być wydany.

Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty Sądu Rejonowego w Bytomiu z 27 lipca 2012 r., I 2 Nc 3474/12 w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu.

Powód nie złożył odpowiedzi na skargę nadzwyczajną.

Dnia 9 lipca 2012 r. powód wniósł pozew przeciwko pozwanemu, żądając zapłaty 2400 zł wraz z odsetkami, załączając m.in. umowę pożyczki z 28 grudnia 2010 r.

Nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym, Sąd Rejonowy w Bytomiu, 27 lipca 2012 r. nakazał pozwanemu by zapłacił powodowi kwotę 2400,00 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 9 lipca 2012 r. oraz kwotę 642,00 zł tytułem kosztów

procesu, w tym kwotę 617,00 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego, w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu albo wniósł w tymże terminie sprzeciw.

Pozwany nie zaskarżył nakazu zapłaty.

Postanowieniem z 10 września 2012 r. Sąd Rejonowy w Bytomiu nadał klauzulę wykonalności nakazowi zapłaty z 27 lipca 2012 r.

Pismem z 19 grudnia 2023 r. Sąd Rejonowy w Bytomiu poinformował Sąd Najwyższy iż z uwagi na przejście referenta sprawy w stan spoczynku sporządzenie uzasadnienia nie jest możliwe (por. art. 92 u.SN).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna jest zasadna.

I.

1. Kontrola nadzwyczajna, wprowadzona do polskiego systemu prawnego w art. 89-95, u.SN jest odpowiedzią na deficyty skargi konstytucyjnej, która nie pozwalała adekwatnie chronić przed naruszeniami konstytucyjnych praw przez wyroki sądów powszechnych lub wojskowych, które wprawdzie zapadały z naruszeniem zasad konstytucyjnych, jednak w oparciu o przepisy, którym nie można czynić zarzutu niekonstytucyjności (zob. sygnalizacja pełnego składu TK dokonana 12 marca 2003 r., S 1/03). Skarga nadzwyczajna likwiduje ten deficyt nadzwyczajnych środków zaskarżenia pozwalających na eliminację rażąco wadliwych orzeczeń z poszanowaniem prawa do sądu (zob. wyrok pełnego składu TK z 19 lutego 2003 r., P 11/02, pkt 5) afirmując w ten sposób zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Realizując te założenia, skarga nadzwyczajna nie stanowi instrumentu ponownej kontroli instancyjnej, ale służy skonkretyzowanej kontroli konstytucyjności aktów jurysdykcyjnych, zaś jej zgodność z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka była już wyjaśniana w orzecznictwie Sądu Najwyższego (wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, pkt 1-6; 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 3).

2. Skarga nadzwyczajna może zostać wniesiona jedynie wówczas, gdy jest to konieczne dla zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych i wojskowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 89 § 1 u.SN *in principio*) i tylko wówczas, gdy można ją oprzeć na przynajmniej jednej z trzech podstaw, określonych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Połączenie ogólnej przesłanki funkcjonalnej ze szczegółowymi podstawami skargi nadzwyczajnej sformułowaniem „o ile”, jednoznacznie wskazuje na konieczność jednoczesnego zaistnienia przesłanki funkcjonalnej i którejś (przynajmniej jednej) z jej szczegółowych podstaw wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19). Jednocześnie, relacja zachodząca między przesłanką funkcjonalną i przesłankami szczegółowymi wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny zaistnienia podstaw szczegółowych, a następnie dopiero dokonać oceny tego, czy uchylenie prawomocnego wyroku sądu powszechnego lub wojskowego jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, pkt 2; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 10).

Chociaż więc skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko pojętego wymiaru sprawiedliwości, w znaczeniu o którym mowa w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP, to przesłanka funkcjonalna skargi, nakazująca dokonanie oceny tego, czy uchylenie lub zmiana zaskarżonego orzeczenia sądu powszechnego jest konieczna dla zapewnienia poszanowania zasady ustrojowej wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP, podobnie jak i możliwość sformułowania zarzutów przewidzianych w art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, czynią z tej skargi nade wszystko instrument kontroli konstytucyjności orzeczeń sądowych. Z tego względu, w centrum kontroli nadzwyczajnej stoi pytanie o poprawność zaskarżonego orzeczenia, nie zaś o to, czy jego treść była optymalna lub wolna od jakiejkolwiek niedoskonałości.

3. Ścisłe określenie przesłanek przedmiotowych skargi nadzwyczajnej związane jest z jej konstytucyjną funkcją ochronną wyrażającą się z jednej strony, w dążeniu do zapewnienia prawidłowości działania organów władzy publicznej (art. 7 w związku z art. 2 Konstytucji RP), a z drugiej strony, z konieczną ochroną stabilności

i prawomocności orzeczeń sądowych oraz kształtowanych przez nie stosunków prawnych (art. 45 w związku z art. 2 Konstytucji RP; zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 13 stycznia 2021 r., I NSNk 3/20).

Konstrukcja skargi nadzwyczajnej wymaga zatem takiego określenia jej przesłanek, które służyć będzie eliminowaniu z obrotu orzeczeń sądowych obarczonych wadami o podstawowym znaczeniu dla demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. W konsekwencji, stwierdzone naruszenia stanowiące przesłanki szczegółowe kontroli nadzwyczajnej muszą być na tyle poważne, by względ na całokształt zasady wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP nakazywał ingerencję w powagę rzeczy osądzonej (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20 i z 13 stycznia 2021 r., I NSNk 3/20).

4. Specyfika przesłanki funkcjonalnej skargi nadzwyczajnej musi być jednak uwzględniona przy odpowiednim stosowaniu art. 398¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN, przewidującego związanie sądu podstawami skargi. Oceniając konieczność zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń z art. 2 Konstytucji RP, kluczowe jest ważenie konstytucyjnych wartości znajdujących wyraz w art. 2 Konstytucji RP (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; 21 kwietnia 2021 r., I NSNc 89/20). Przemawia za tym fakt, że art. 89 § 1 *in principio* u.SN nie mówi o przestrzeganiu lub nienaruszeniu wskazanej w nim normy, ale o konieczności zapewnienia zgodności z tą zasadą. Tym samym, zgodność z art. 2 Konstytucji RP jest nie tyle kryterium poprawności, co swoistym celem kontroli nadzwyczajnej – stanem, który powinien zostać urzeczywistniony w wyniku rozpoznania skargi. Wynika to również stąd, że art. 2 Konstytucji RP ma charakter normy-zasady, której zachowanie jest oceniane nie tyle w dychotomicznych kategoriach naruszenia bądź nienaruszenia, ale przez ocenę stopnia jej realizacji w optymalizacyjnej konfrontacji z innymi zasadami. Z samej natury normy będącej zasadą wynika również konieczność dokonywania oceny jej realizacji w oparciu o zasadę proporcjonalności (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; 21 kwietnia 2021 r., I NSNc 89/20). Właśnie ze względu na tę naturę zasady ustrojowej wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP, sam ten przepis nie może być podstawą szczegółową skargi nadzwyczajnej w rozumieniu art.

89 § 1 pkt 1 u.SN, odgrywa bowiem kluczową rolę przy końcowej ocenie dopuszczalności uchylenia prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub wojskowego. Jej celem jest wykazanie, że natura i rozmiar nieprawidłowości popełnionych przy wydawaniu zaskarżonego orzeczenia usprawiedliwia odstępnie od – wynikającej skądinąd również z zasady państwa prawnego – ochrony powagi rzeczy osądzonej i zmianę lub uchylenie zaskarżonego orzeczenia. Co do zasady bowiem, art. 2 Konstytucji RP stoi na straży ostateczności i trwałości prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych, jednak natura i ciężar uchybień popełnionych przy wydawaniu orzeczenia, które się uprawomocniło, może niekiedy nakazywać danie pierwszeństwa względem wynikającym z konieczności ochrony innych praw i wolności konstytucyjnych.

II.

5. Odnosząc się do pierwszego zarzutu skargi nadzwyczajnej tj. naruszenia zasad oraz praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP, powtórzyć należy, że ze względu na swoją naturę, art. 2 Konstytucji RP nie stanowi właściwej podstawy dla przesłanki szczegółowej skargi nadzwyczajnej. O ile bowiem przesłanki szczegółowe oceniane są w kategoriach naruszenia określonej normy konstytucyjnej, o tyle zapewnienie zgodności z zasadą wyrażoną w tym przepisie jest celem kontroli nadzwyczajnej realizowanym w trakcie weryfikacji przesłanki funkcjonalnej (ogólnej). Powoływanie tego przepisu Konstytucji RP jako szczegółowej podstawy skargi nadzwyczajnej jest konstrukcyjnie błędne (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2025 r., II NSNc 358/23; por. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 czerwca 2022 r., I NSNc 450/21; 8 czerwca 2021 r., I NSNc 25/19).

6. Zarzut pierwszy skargi nadzwyczajnej przywołuje również zasadę ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi wyrażoną w art. 76 Konstytucji RP, który stanowi, że władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Przepis ten doprecyzowuje jednocześnie, że zakres tej ochrony określa ustawa. W praktyce oznacza to, że zarzut naruszenia zasady wynikającej z art. 76 Konstytucji

RP powinien być powiązany z konkretnymi przepisami rangi ustawowej, które doprecyzowują zakres konstytucyjnie gwarantowanej ochrony konsumentów (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 czerwca 2023 r., II NSNc 208/23; 23 sierpnia 2023 r., II NSNc 102/23; 5 października 2023 r., II NSNc 140/23). Tym samym, art. 76 Konstytucji RP zobowiązuje władze publiczne do zapewnienia tej ochrony konsumenta poprzez właściwą legislację, nie wyznaczając jej zakresu samodzielnie. Zostało to uczynione przez skarżącego z przywołaniem odpowiednich przepisów k.c. i jasnym wyjaśnieniem na czym polegało naruszenie, zatem zarzut ten jest trafny.

7. Za zasadny należy również uznać zarzut naruszenia prawa obywatela do sądu (prawa do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej) (art. 45 Konstytucji RP).

Choć brak jest uzasadnienia zaskarżonego nakazu zapłaty, to sam fakt jego wydania w ww. okolicznościach prowadzi do wniosku, że Sąd Rejonowy nie dokonał badania stosunku podstawowego, łączącego wierzyciela z konsumentem.

Wydając nakaz zapłaty, Sąd Rejonowy w ogóle nie wziął pod uwagę charakteru konsumenckiej umowy, będącej podstawą stosunku prawnego i roszczeń stron postępowania. Okoliczność ta miała zaś kluczowe znaczenie dla zakresu, w jakim pozwany mógł realizować swoje prawo do sądu. Nie był on bowiem zobowiązany do formułowania szczegółowego zarzutu dotyczącego abuzywności konkretnych postanowień umownych, gdyż obowiązek badania niedozwolonego charakteru klauzul umownych, wiążących się z przedmiotem sporu określonym przez powoda, spoczywał na sądzie z urzędu. Obowiązek ten wynika zarówno z prawa krajowego, jak i z prawa unijnego, które nakładają na sądy konieczność zapewnienia skutecznej ochrony praw konsumentów przed skutkami posługiwania się przez przedsiębiorców niedozwolonymi postanowieniami umownymi.

W momencie orzekania przez Sąd Rejonowy wiadomo było, że sąd krajowy jest zobowiązany z urzędu do zbadania nieuczciwego charakteru warunku umownego, jeżeli dysponuje niezbędnymi w tym celu informacjami co do okoliczności prawnych i faktycznych (choćby umową pożyczki stanowiącą załącznik do pozwu). Cel Dyrektywy 93/13 nie mógłby zostać osiągnięty, gdyby konsumenci mieli obowiązek samodzielnego powołania się na nieuczciwy charakter takich warunków, a skuteczna ochrona konsumenta może zostać osiągnięta jedynie wtedy, gdy sąd

krajowy będzie miał kompetencję do ocenienia tego rodzaju warunków z urzędu (zob. wyrok TSUE z 4 czerwca 2009 r. w sprawie C-243/08, Pannon GSM Zrt. przeciwko Erzsébet Sustikné Győrfi).

Wprawdzie sąd nie jest zobowiązany badać całości umowy konsumenckiej, a jedynie te jej elementy, które dotyczą, określonego przez strony, przedmiotu rozstrzyganego sporu (zob. wyrok TSUE z 11 marca 2020 r., C-511/17, pkt 30), jednak w niniejszej sprawie jest nim kwota zobowiązania, której wysokość wynika pierwotnie z zastosowania mechanizmu określonego w umowie pożyczki. Sąd Rejonowy był zatem zobowiązany do zbadania z urzędu postanowień umownych, z których wynikało roszczenie powoda. Nie dochowanie tego obowiązku doprowadziło do nieudzielenia ochrony konsumentowi. W konsekwencji, zaniechanie Sądu Rejonowego stanowiło naruszenie prawa do sądu, zagwarantowanego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, które obejmuje prawo do rzetelnego procesu oraz do rozpoznania sprawy zgodnie z przepisami prawa. Nie sposób zaś w świetle przywołanego orzecznictwa TSUE przyjąć, że uznanie przez sąd danej klauzuli za niedozwolone postanowienie umowne może nastąpić jedynie na zarzut pozwanego konsumenta wskazujący konkretne postanowienia umowne.

Sprawiedliwość proceduralna należy do istoty konstytucyjnego prawa do sądu, albowiem prawo do sądu bez zachowania standardu rzetelności postępowania byłoby prawem fasadowym (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 16 stycznia 2006 r., SK 30/05; 26 lutego 2008 r., SK 89/06). Co więcej, Sąd Najwyższy nawet w sprawach bez elementu konsumenckiego i bez obowiązku oceny z urzędu dowodów, wskazał, że niekiedy powstanie sytuacja procesowa, w której nieprzeprowadzenie przez sąd z urzędu dowodu stanowiącego element „zebranego materiału” stanowiłoby pogwałcenie elementarnych zasad, którymi kieruje się sąd przy wymierzaniu sprawiedliwości (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 4 stycznia 2007 r., V CSK 377/06).

8. W ramach drugiego zarzutu podniesiono rażące naruszenie przepisów prawa. W odniesieniu do zarzutu rażącego naruszenia przepisów prawa materialnego tj. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i 3 w zw. z poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że umowa pożyczki jest w całości ważna, zarzut ten jest chybiony. Sąd Rejonowy w ogóle nie badał w tym świetle kwestii ważności umowy.

W sprawie nie doszło również do zaskarżenia przez pozwanego nakazu zapłaty, zatem w ogóle nie podniesiono zarzutu naruszenia art. 58 k.c.

Dlatego Sąd Najwyższy nie jest w stanie ocenić (nie)zastosowania przepisów art. 58 k.c. przez Sąd Rejonowy. Konsekwentnie, nie może być w tym zakresie mowy o rażącym naruszeniu przepisów prawa materialnego (poszczególnych paragrafów w ramach art. 58 k.c.), skoro zakres, w jakim Sąd Rejonowy orzekał, nie obejmował przedmiotowych przepisów.

Ponadto, ewentualne zastosowanie art. 58 k.c. uzależnione jest od oceny zgodności z prawem klauzul umownych mających wpływ na kształt roszczenia powoda, to zaś jest zadaniem sądu *meriti*. Przedmiotu zaskarżenia nie stanowił również art. 353¹ k.c., a zatem również w tym zakresie omawiany zarzut jest bezzasadny.

Te same uwagi dotyczą zarzutu błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 385¹ § 1 k.c. oraz niewłaściwego zastosowania art. 471 k.c. i art. 473 § 1 k.c., zatem również te zarzuty nie mogą być uznane za trafne.

9. Prokurator Generalny zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu także rażące naruszenie przepisów prawa procesowego tj. art. 499 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 498 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym na moment wydania zaskarżonego nakazu zapłaty), które okazały się zasadne.

Przepis art. 498 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym na moment wydania zaskarżonego orzeczenia stanowił, że nakaz zapłaty wydaje się, jeżeli powód dochodzi roszczenia pieniężnego, a w innych sprawach jeżeli przepis szczególny tak stanowi. W razie zaś braku podstaw do wydania nakazu zapłaty przewodniczący wyznacza rozprawę, chyba że sprawa może być rozpoznana na posiedzeniu niejawnym. Natomiast art. 499 pkt 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania przez Sąd Rejonowy przewidywał, że nakaz zapłaty nie może być wydany jeżeli według pozwu roszczenie jest oczywiście bezzasadne.

W niniejszej sprawie nie było podstaw do uznania przez Sąd Rejonowy, że dochodzone przez powoda roszczenie nadawało się do rozstrzygnięcia w postępowaniu upominawczym – zachodziła bowiem przeszkoda w postaci oczywistej bezzasadności roszczenia.

„Oczywista bezzasadność roszczenia” w rozumieniu art. 499 pkt 1 k.p.c. ma miejsce wówczas, gdy z treści pozwu wynika wyraźnie, że powodowi nie przysługuje prawo żądania od pozwanego określonego świadczenia na podstawie przytoczonych okoliczności faktycznych, a decydują o tym przepisy prawa materialnego (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 35/20; 16 kwietnia 2024 r., II NSNc 298/23).

Z treści pozwu wynika, że powód dochodził „odszkodowania” za „każdy miesiąc” w wysokości 150 zł (zob. też § 15 umowy pożyczki), podczas gdy kwota pożyczki wynosiła 500 zł. Jeśli kwalifikować powyższe zastrzeżenie jako odsetki umowne, to wyniosły one w skali roku 360%, a jeśli jako karę umowną, to nie można jej było zastrzec przy zobowiązaniu pieniężnym (zob. art. 483 k.c.). Konsekwentnie, którekolwiek rozwiązanie przyjąć, było one sprzeczne z prawem, a nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być wydany. Co więcej, w postępowaniu upominawczym niedopuszczalne jest wydanie nakazu tylko co do części roszczenia dochodzonego w pozwie. Wydanie przez Sąd Rejonowy spornego nakazu zapłaty w sytuacji, gdy zachodziła oczywista bezzasadność roszczenia w rozumieniu art. 499 pkt 1 k.p.c., świadczy zarazem, że w sprawie doszło do rażącego naruszenia powołanego przepisu. O rażącym naruszeniu prawa można bowiem mówić wówczas, gdy treść orzeczenia pozostaje w wyraźnej sprzeczności z zasadniczymi i niepodlegającymi odmiennej wykładni przepisami, a z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie.

III.

10. Ustalenie zaistnienia przesłanek szczegółowych kontroli nadzwyczajnej, pozwala przejść do rozstrzygnięcia tego czy spełniona została przesłanka ogólna.

Jak podkreślał Sąd Najwyższy, konieczność zapewnienia zgodności z art. 2 Konstytucji RP wymaga wzięcia pod uwagę sformułowanych w orzecznictwie i doktrynie zasad konkretyzujących tę normę ustrojową, przy czym Sąd Najwyższy nie może abstrahować od całokształtu zasady wyrażonej w tym przepisie Konstytucji RP, nawet jeśli nie wyeksplikowano z należyłą dokładnością, istotnych dla sprawy aspektów zasady w nim wyrażonej (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; z 3 sierpnia

2021 r., I NSNc 169/20; z 28 września 2021 r., I NSNc 107/21; z 29 września 2021 r., I NSNc 228/21; z 27 października 2021 r., I NSNc 180/21; postanowienie Sądu Najwyższego: z 6 października 2021 r., I NSNc 357/21).

Dlatego Sąd Najwyższy stwierdza, że nie uwzględniając konsumenckiego charakteru stosunku łączącego powoda z pozwanym, sąd – jako organ władzy państwowej – nie wywiązał się z obowiązku wynikającego z art. 76 Konstytucji RP w związku z unormowaniami art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13. W świetle art. 2 Konstytucji RP – sąd nie chronił zatem należycie zaufania, jakie konsument ma prawo w nim pokładać. W ten sposób, sąd orzekający w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej, będącej w świetle art. 2 Konstytucji RP demokratycznym państwem prawnym urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej, którego obowiązkiem jest m.in. ochrona konsumentów, wsparł działania przedsiębiorcy nakierowane na wykorzystanie słabszej pozycji konsumenta, sąd zaś nie udzielił konsumentowi dostatecznej ochrony. Akceptacja praktyki orzeczniczej, polegającej na wydawaniu nakazu zapłaty przeciwko konsumentowi bez należytej kontroli treści umowy w zakresie określonym przez powództwo, mogłaby doprowadzić do powstania mechanizmu obejścia Dyrektywy 93/13 i zagrozić zbiorowym interesom konsumentów.

W świetle powyższego, Sąd Najwyższy stwierdził, że w niniejszej sprawie zaistniała konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej ze względu na naruszenie szeregu zasad chronionych przepisami Konstytucji RP. Chodzi zwłaszcza o naruszenie art. 76 Konstytucji RP w związku z art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385¹ § 3 k.c.

Sąd Najwyższy w analizowanej sprawie nie miał wątpliwości, że zastrzeżenie w umowie pożyczki rażąco wygórowanych odsetek (choćby nazwanych w umowie „odszkodowaniem”), a następnie wydanie nakazu zapłaty, nie tylko naruszyło równowagę kontraktową, lecz także prowadziło do zaburzenia istniejących ówczesnie stosunków społecznych. Tym samym wykreowało sytuację niesprawiedliwą, niezgodną z zasadami słuszności i uczciwości. Wydanie nakazu zapłaty uwzględniającego rażąco wygórowane odsetki naruszało także zasadę zaufania obywatela do państwa i podważało jego bezpieczeństwo prawne (por.

wyrok Sądu Najwyższego z 16 kwietnia 2024 r., II NSNc 298/23; oraz wyroki Sądu Najwyższego z: 17 czerwca 2020 r., I NSNc 47/19; 22 czerwca 2022 r., I NSNc 592/21).

11. Odnosząc stwierdzone naruszenia prawa do wniosków sformułowanych przez skarżącego, należy wziąć pod uwagę fakt, że od uprawomocnienia się zaskarżonego nakazu zapłaty do wniesienia skargi nadzwyczajnej upłynęło ponad 10 lat.

Zgodnie z art. 115 § 2 u.SN, jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, a także jeżeli uchylenie orzeczenia naruszyłoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN.

Przepis art. 115 § 2 u.SN wprowadza dodatkowe ograniczenia co do możliwości uchylenia zaskarżonego orzeczenia, wyłączając tę możliwość w sytuacji, gdy wywołało ono nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat. Podkreślić należy, że upływ 5 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia jest samodzielną przesłanką wyłączającą możliwość orzekania na podstawie w art. 91 § 1 u.SN i nakazującą Sądowi Najwyższemu, w sytuacji gdy skarga miałaby być uwzględniona, poprzestanie na stwierdzeniu wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa.

Sąd Najwyższy może nie zastosować się do tego wyłączenia jedynie wówczas, gdy przemawiają za tym zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP.

Należy podkreślić, że przewidziana w art. 115 § 2 u.SN zasada braku możliwości uchylenia zaskarżonego orzeczenia, pomimo zaistnienia przesłanek określonych w art. 89 § 1 u.SN, w sytuacji gdy wywołało ono nieodwracalne skutki prawne, w tym, gdy od uprawomocnienia upłynęło 5 lat, stanowi jeden z instrumentów wyznaczających wąskie granice nadzwyczajnego środka zaskarżenia jakim jest skarga nadzwyczajna, co zabezpiecza przed nadużywaniem tego środka.

Nadużycia w tym zakresie mogłoby prowadzić bowiem do naruszenia prawa do sądu, obejmującego również ochronę prawomocnych wyroków. Regulacja ta jest ważna przy ocenie dopuszczalności stosowania nadzwyczajnego środka zaskarżenia na gruncie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (zob. wyrok z 23 stycznia 2001 r., Brumărescu przeciwko Rumunii, skarga nr 28342/95, § 62). Z tego też powodu wyjątek przewidziany art. 115 § 2 *in fine* u.SN nie może być interpretowany rozszerzająco (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2021 r., I NSNc 144/21).

Co więcej, skoro regulacja ta ma zastosowanie w przypadku zaistnienia przesłanek określonych w art. 89 § 1 u.SN, oznacza to, że nie należy utożsamiać przesłanki funkcjonalnej z art. 89 § 1 *in principio* u.SN, z przesłanką dopuszczenia uchylecia zaskarżonego orzeczenia, gdy od jego uprawomocnienia upłynęło 5 lat z art. 115 § 2 *in fine* u.SN. Każdorazowe zastosowanie tego przepisu wymaga więc dodatkowego uzasadnienia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2021 r., I NSNc 144/21).

Tymczasem skarżący pominął proceduralne przesłanki zastosowania wyjątku, o którym mowa w końcowej części art. 115 § 2 u.SN i nie uzasadnił dlaczego należałoby odstąpić od zasady wyrażonej w art. 115 § 2 u.SN, zwłaszcza w kontekście całkowitej bierności pozwanego, tak w odniesieniu do wezwań do zapłaty (zob. k. 8 i 9 akt dołączonych), jak i w stosunku do nakazu zapłaty. Z tego też powodu, względ na stabilność prawomocnego rozstrzygnięcia chronioną przez zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającą zasadę sprawiedliwości społecznej, wystarczającym czyni stwierdzenie, że zaskarżony nakaz zapłaty został wydany z naruszeniem prawa.

12. Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 115 § 2 u.SN, orzekł jak w punkcie I sentencji.

O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN.

Zdanie odrębne od wyroku i uzasadnienia złożył ławnik SN Arkadiusz Janusz Sopata.

[K.O.]

Zdanie odrębne
Ławnika Sądu Najwyższego Arkadiusza Sopaty
do wyroku oraz uzasadnienia wyroku
Sądu Najwyższego w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych
z dnia 29 stycznia 2025 r.
w sprawie o sygn. akt II NSNc 515/23
w zakresie rozstrzygnięcia oraz motywów rozstrzygnięcia

Nie zgadzam się z rozstrzygnięciem przyjętym przez Sąd Najwyższy w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 29 stycznia 2025 r. w sprawie o sygn. akt II NSNc 515/23, dlatego składam zdanie odrębne w zakresie rozstrzygnięcia, które zapadło na skutek wniesionej przez Prokuratora Generalnego (dalej również: Skarżący) skargi nadzwyczajnej od prawomocnego nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym przez Sąd Rejonowy w Bytomiu I Wydział Cywilny w dniu 27 lipca 2012 r., sygn. akt I 2 Nc 3474/12, jak i zaprezentowanych przez Sąd – w uzasadnieniu, motywów rozstrzygnięcia.

Prokurator Generalny skierował skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym przez Sąd Rejonowy w Bytomiu I Wydział Cywilny w dniu 27 lipca 2012 r., sygn. akt I 2 Nc 3474/12 w sprawie z powództwa P. M.Ś. (dalej: powód) przeciwko D.S. (dalej: pozwany) o zapłatę, zaskarżając go w całości na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tj. Dz. U. z 2023 r., poz. 1093) z uwagi na naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej tj. zasady zaufania obywatela do państwa, a w konsekwencji pewności co do prawa, z którą wiąże się bezpośrednio zasada bezpieczeństwa prawnego, które winno być rozumiane nie tylko formalnie, jako przewidywalność działań władzy publicznej, ale

także jako skuteczne zabezpieczanie dóbr życiowych człowieka i jego interesów i realizację prawa do sądu, w tym szczególnie ochrony konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Na zasadzie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tj. Dz. U. Z 2023 r., poz. 1093) Prokurator Generalny zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił:

I. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 2 i 20 oraz w art. 45 ust. 1 oraz art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Z 1997 r. Nr 98, poz. 486 ze zm.) takich jak zasada zaufania do państwa oraz zasady bezpieczeństwa prawnego, społecznej gospodarki rynkowej oraz prawa obywatela do sądu, wyrażającego się w prawie do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i rzetelności procesu oraz ochrony konsumenta jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, co nastąpiło w wyniku braku zbadania przez sąd – przy wydawaniu nakazu zapłaty przeciwko zobowiązanemu, potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy z 28 grudnia 2010 r., z której wynikało zobowiązanie pożyczkobiorcy do zwrotu kwoty pożyczki 500,00 zł wraz z odsetkami umownymi w wysokości 150,00 zł, a w konsekwencji przez wydanie nakazu zapłaty, podczas gdy zapisy w zakresie „odszkodowania”, naruszały zasadę swobody umów z art. 353¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tj. Dz. U. Z 2019 r., poz. 1145; dalej: k.c.), były sprzeczne z przepisami prawa materialnego i zasadami współżycia społecznego, a przez to nieważne na zasadzie art. 58 § 2 k.c. i wskazywały na bezzasadność powództwa w tej części, uniemożliwiając tym samym wydanie nakazu zapłaty;

- nieuwzględnienie konsumenckiego charakteru rozpoznawanej sprawy, niezbadanie przez sąd z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie, w sytuacji, gdy w sposób istotny naruszały równowagę kontraktową na niekorzyść pozwanego i implikowało obowiązek zbadania przez sąd jej postanowień, nieskierowanie sprawy do rozpoznania w postępowaniu zwyczajnym, zaś zaniechanie powyższego skutkowało bezpodstawnym

wzbogaceniem się strony powodowej, a także godziło w prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami określonymi przez art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej jako sprawiedliwości proceduralnej mającej zapewnić pozwanemu rzetelność prawa do sądu i pozbawiło stronę pozwaną skutecznej ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi wynikającymi z art. 7 ust. 1 Dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich (Dz.U.UE.L.1993.95.29),

II. naruszenie w sposób rażący:

- przepisów prawa materialnego, tj. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i § 3 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że umowa pożyczki z 28 grudnia 2010 r., zawarta pomiędzy powodem P. M.Ś. a D.S., na podstawie której pożyczkobiorca zobowiązał się do zwrotu kwoty pożyczki 500,00 zł wraz z odsetkami umownymi w wysokości 150,00 zł, jest w całości ważna, zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej zapisy są sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także z zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie umowa jest nieważna na zasadzie art. 58 § 1 k.c. w zw. z § 3 k.c., jako sprzeczna z ustawą,
- przepisów prawa materialnego art. 385¹ § 1 k.c. poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na zaniechaniu przez sąd obowiązku kontroli postanowień umowy pożyczki z 28 grudnia 2010 r. pod kątem ich abuzywności, podczas gdy w jej zapisach stosunek kosztów pozaodsetkowych w postaci opłaty odszkodowawczej w wysokości 150,00 zł miesięcznie do wysokości rzeczywiście udzielonej pożyczki D.S. w kwocie 500,00 zł, stanowił niedozwolone zastrzeżenie umowne prowadzące do rażącej i niczym nieuzasadnionej nierównowagi obowiązków stron na niekorzyść pozwanego jako konsumenta,
- przepisów prawa materialnego, tj. art. 471 k.c. i art. 473 § 1 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i zasądzenie na rzecz powoda dochodzonej należności w postaci „odszkodowania”, a w istocie kary umownej w wysokości 2400,00 zł za niewykonanie zobowiązania, w sytuacji, gdy kara umowna może być zastrzeżona jedynie na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania świadczenia niepieniężnego, a zawarta w § 15 umowy pożyczki łączącej powoda i pozwanego z 28 grudnia 2010 r. klauzula przewidująca „odszkodowanie” w wysokości 150,00 zł

miesięcznie, czyli 360% w skali roku była niedopuszczalna jako sprzeczna z normą bezwzględnie obowiązującą i nieważna w świetle art. 58 § 1 k.c.,

- przepisów prawa procesowego, tj. art. 499 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 498 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania, przez ich niewłaściwe zastosowanie i orzeczenie w postępowaniu upominawczym zgodnie z żądaniem pozwu o obowiązku zapłaty przez pozwanego kwoty „odszkodowania” w wysokości 2400,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 9 lipca 2012 r., podczas gdy z treści pozwu, a nadto dołączonej do niego umowy pożyczki w sposób oczywisty wynika, że roszczenie skierowane wobec D.S. w zakresie żądania we wskazanej wysokości „odszkodowania” było oczywiście bezzasadne, albowiem było nieważne na zasadzie art. 58 § 1 i § 3 k.c., jako sprzeczne z przepisem art. 353¹ k.c., nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł więc być wydany.

Na zasadzie art. 91 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2023 r., poz. 1093) Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty Sądu Rejonowego w Bytomiu I Wydział Cywilny z dnia 27 lipca 2012 r., sygn. akt I 2 Nc 3474/12 w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu I Wydział Cywilny z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W niniejszej sprawie Sąd Najwyższy w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w wydanym w dniu 29 stycznia 2025 r. wyroku stwierdził, że zaskarżony nakaz zapłaty został wydany z naruszeniem prawa; zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania przed Sądem Najwyższym wywołane wniesioną skargą nadzwyczajną.

Zajmując stanowisko jedynie w kwestii spornej, tj. rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie, przede wszystkim należy podkreślić, że:

1. Sąd Najwyższy orzekający w niniejszej sprawie za trafny uznał zarzut podniesiony w skardze nadzwyczajnej naruszenia art. 76 Konstytucji RP, który stanowi, iż władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. W zdaniu drugim tego artykułu doprecyzowano, że zakres tej ochrony określa ustawa, a to wskazuje, iż zarzut naruszenia zasady art. 76 Konstytucji RP winien być skorelowany z właściwymi aktami prawnymi na poziomie

ustawy, w których doprecyzowany powinien być zakres konstytucyjnie gwarantowanej ochrony konsumentów. Skład orzekający stwierdził również, że Prokurator Generalny jasno wyjaśnił – z przywołaniem zapisów kodeksu cywilnego, na czym polegało naruszenie art. 76 Konstytucji RP (str. 9, pkt 6 uzasadnienia wyroku SN w niniejszej sprawie); Sąd Najwyższy stwierdził, że nie uwzględniając konsumenckiego charakteru stosunku łączącego powoda z pozwanym, Sąd Rejonowy w Bytomiu – jako organ władzy państwowej – nie wywiązał się z obowiązku wynikającego z art. 76 Konstytucji RP w związku z unormowaniami art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13. W świetle art. 2 Konstytucji RP Sąd ten nie chronił należycie zaufania, jakie konsument ma prawo w nim pokładać,

2. Za zasadny Sąd Najwyższy uznał także zarzut naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, który stanowi, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Analiza przedstawionego Sądowi Najwyższemu materiału dowodowego nie pozostawia wątpliwości, że – choć brak jest uzasadnienia zaskarżonego nakazu zapłaty (z powodu przejścia referenta sprawy w stan spoczynku) – już samo wydanie zaskarżonego nakazu zapłaty w realiach niniejszej sprawy dowodzi, iż Sąd Rejonowy w Bytomiu nie dokonał badania prawidłowości stosunku podstawowego wiążącego konsumenta i przedsiębiorcę dochodzącego zapłaty (str. 9-10, pkt 7 uzasadnienia wyroku SN w niniejszej sprawie),

W świetle m.in. powyższych argumentów, Sąd Najwyższy stwierdził, że w rozpatrywanej sprawie zaszła konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej w wyniku naruszenia szeregu zasad chronionych przepisami Konstytucji RP, w szczególności naruszenia art. 76 Konstytucji RP w związku z art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385¹ § 3 k.c.

Należało zatem uznać, że wydanie nakazu zapłaty, zgodnie z którym nastąpiło zasądzenie od pozwanego odsetek o charakterze lichwy, jest bez wątpienia niesprawiedliwe i w oczywisty sposób naruszyło zasadę zaufania obywatela do państwa, która związana jest wprost z zasadą bezpieczeństwa prawnego jednostki. Zasądzenie lichwiarskich odsetek stanowi rażące naruszenie przepisów prawa materialnego i procesowego, godzące w prawo do sądu ujęte w art. 45 ust. 1

Konstytucji RP, jak również w zasadę pewności prawa oraz prawidłowości stosowania prawa przez organy państwa wyrażone w art. 2 Konstytucji RP.

Odnosząc się natomiast do art. 76 Konstytucji RP, winno się wskazać, iż z pewnością doszło do rażącego naruszenia wspomnianego przepisu w okoliczności wydania przez Sąd Rejonowy w Bytomiu nakazu nakładającego na stronę będącą konsumentem obowiązek zapłaty bez wnikliwego zbadania prawidłowości stosunku podstawowego, który wiąże konsumenta z przedsiębiorcą dochodzącego zapłaty. W rozpatrywanej sprawie doszło do zagrożenia bezpieczeństwa konsumenta, podlegającego ochronie w świetle art. 76 Konstytucji RP. Stosowanie prawa nie może wywoływać zagrożenia dla obywatela. Pomimo, że charakter postępowania upominawczego, w którym ewentualne ustosunkowanie się pozwanego ma miejsce na dalszym etapie prowadzonego postępowania w formie złożenia sprzeciwu od nakazu zapłaty, nie zwalnia to Sądu z badania przedłożonych przez stronę dowodów, np. umowy łączącej strony.

Na Sądzie Rejonowym w Bytomiu spoczywał obowiązek respektowania zasad konstytucyjnych oraz chronionych konstytucyjnie wolności i praw człowieka i obywatela, w tym godności człowieka, o której mowa w art. 30 Konstytucji RP oraz łączącego się z nim, a możliwego do wyprowadzenia z treści art. 76 tejże, prawa oczekiwania od władz publicznych wywiązania się z obowiązku podejmowania wszelkich działań mających na celu ochronę konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Przechodząc do rozstrzygnięcia, które zapadło przed Sądem Najwyższym, należy przypomnieć, że tenże Sąd, wydaje orzeczenie, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN w sytuacji, gdy przemawiają za tym zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela, o których mowa w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Jeśli zatem, Sąd Najwyższy dostrzeże powyższą okoliczność, obligatoryjnie przyzna prymat zasadom, wolnościom i prawom człowieka i obywatela określonym w Konstytucji RP. Wobec tak ukształtowanych okoliczności bowiem, działania sądu nie są, a nawet nie mogą być uzależnione od sprecyzowanego przez skarżącego żądania zastosowania wyjątku z art. 115 § 2 u.SN. Po pierwsze, oczywistym jest, że Skarżący żądając we wniesionej skardze nadzwyczajnej uchylenia orzeczenia, które uprawomocniło się 5 lub więcej lat od jej wniesienia, oczekuje zastosowania tego

wyjątku, gdyż jest to niezbędne by jego żądanie mogło zostać zrealizowane. Po drugie zaś, ustawodawca regulując omawiany wyjątek w art. 115 § 2 u.SN wskazuje na spełnienie przesłanek skargi nadzwyczajnej z art. 89 § 2 u.SN nie doprecyzowując jednak, jaki podmiot miałby stwierdzać naruszenie zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela, które niezbędne jest do wydania orzeczenia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN. Wydanie takiego orzeczenia wynika nie tylko z celu przepisów ustawowych regulujących skargę nadzwyczajną, które nadają prymat zasadom, wolnościom i prawom człowieka i obywatela, ale także z tego, że Sąd Najwyższy, rozstrzygając w sprawie ze skargi nadzwyczajnej, nie powinien wydać orzeczenia, które naruszałoby normy o szczególnym znaczeniu (K. Szczucki, Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz, wyd. II, Warszawa 2021, art. 1, s. 497). Samo stwierdzenie wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa, nie prowadzi bowiem do cofnięcia naruszeń zasad, wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP spowodowanych przez to orzeczenie. Dopiero wydanie przez Sąd Najwyższy orzeczenia o jego uchyleniu, czynić będzie zadość celom ustawy, jednak tylko w przypadku, gdy orzeczenie to nie doprowadzi do naruszeń tych samych norm, których funkcjonowanie ma przywrócić (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2023 r., II NSNc 261/23).

Dostrzegając znaczenie zasady ochrony konsumenta, o której mowa w art. 76 Konstytucji RP, a także konieczność ochrony wynikającej z niej wolności i praw człowieka i obywatela należało uznać, że na przeszkodzie uwzględnieniu skargi nadzwyczajnej, nie stoi treść art. 115 § 2 u.SN., pomimo upływu pięcioletniego terminu od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego nakazu zapłaty (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 29 czerwca 2021 r., I NSNc 15/21; z 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20). Bezsporny jest przecież fakt, że pozostawienie w mocy zaskarżonego nakazu zapłaty – wyłącznie stwierdzając, że zaskarżony nakaz zapłaty został wydany z naruszeniem prawa – wywołuje skutek dalszego obowiązywania długu pozwanego, czyli stan naruszenia art. 76 Konstytucji RP będzie trwał nadal.

W niniejszej sprawie Sąd Rejonowy w Bytomiu stosując przepisy o postępowaniu upominawczym wydał orzeczenie, które w świetle zasady poszanowania godności człowieka i ochrony konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, nie powinno się ostać, dlatego należało uchylić w całości

zaskarżony nakaz zapłaty i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania temu Sądowi (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 17 czerwca 2020 r., I NSNc 47/19; z 23 października 2024 r., II NSNc 7/24; z 24 października 2024 r., II NSNc 208/24; z 5 listopada 2024 r., II NSNc 182/24; z 27 listopada 2024 r., II NSNc 463/23; z 11 grudnia 2024 r., II NSNc 128/24; z 11 grudnia 2024 r., II NSNc 412/23; z 29 stycznia 2025 r., II NSNc 461/23; z 29 stycznia 2025 r., II NSNc 474/23).

W świetle powyższego konieczne stało się złożenie zdania odrębnego.

Ławnik Sądu Najwyższego
Arkadiusz Janusz Sopata

[K.O.]

r.g.